

Маджд Світлана Михайлівна, доктор технічних наук, професор кафедри екології та екоменеджменту Національного університету харчових технологій, 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 68, e-mail: madzhd@ukr.net, orcid.org/0000-0003-2857-894X

ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ: МЕНЕДЖМЕНТ

Анотація. У роботі регламентований порядок здійснення процедури оцінки впливу на довкілля у відповідності до діючих норм українського законодавства. Створено базу нормативно-правових документів, що забезпечують національне правове поле реалізації процедури оцінки впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності.

Структурований зміст оцінки впливу на довкілля та встановлені визначальні чинники, що впливають на ефективність провадження процедури оцінки впливу на довкілля, а саме: вимог законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища; стан довкілля території на якій планується провадження планованої діяльності; екологічна ємність території на якій планується провадження планованої діяльності; види синергетичного впливу шкідливих чинників на довкілля; перспектив соціально-економічного розвитку території; прогнозування екологічних ризиків.

Доведено, що для успішної реалізації етапів, передбачених процедурою оцінки впливу на довкілля необхідно здійснити детальний опис планованої діяльності, яка включає аналіз планової діяльності, етапів і заходів, а також дає чітке уявлення про те, як провадження планованої діяльності потенційно спроможне зумовити прояви тих чи інших впливів на довкілля та небажаних їх наслідків на здоров'я населення.

Встановлені поступки у розвитку процедури оцінки впливу на довкілля та визначені основні перешкоди на шляху практичної реалізації даного процесу. Обґрунтовано, що з кожним днем війни погіршується екологічна ситуація в Україні та завдається непоправна шкода навколишньому природному середовищу: руйнуються природні екосистеми, знищується рослинний і тваринний світ, забруднюється атмосфера, гідросфера та літосфера, руйнується природно-заповідний фонд. Все це унеможлиблює забезпечення, урегульованих законодавством, механізмів реалізації європейської моделі оцінки впливу на довкілля на належному рівні в Україні.

Ключові слова: оцінка впливу на довкілля, екоменеджмент, екологічне управління

Madzhd Svitlana, Doctor of Technical Sciences, Professor of the Department of Ecology and Environmental Management, National University of Food Technologies, 68 Volodymyrska St., Kyiv, 01033, e-mail: madzhd@ukr.net, orcid.org/0000-0003-2857-894X

ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT: MANAGEMENT

Abstract. The paper regulates the procedure for carrying out the environmental impact assessment procedure in accordance with the current norms of Ukrainian legislation. The author has created a base of regulatory documents that provide a national legal framework for the implementation of the environmental impact assessment procedure in the course of the planned activity.

The article structures the content of the environmental impact assessment and identifies the determining factors that affect the effectiveness of the environmental impact assessment procedure, namely: requirements of the legislation in the field of environmental protection; environmental condition of the territory where the planned activity is planned; environmental capacity of the territory where the planned activity is planned; types of synergistic impact of harmful factors on the environment; prospects for socio-economic development of the territory; forecasting of environmental risks.

It is proved that for the successful implementation of the stages envisaged by the environmental impact assessment procedure, it is necessary to carry out a detailed description of the planned activity. The description includes an analysis of the planned activity, stages and measures, and gives a clear idea of how the implementation of the planned activity can potentially cause certain environmental impacts and their adverse effects on public health.

The author identifies the progress in the development of the environmental impact assessment procedure and the main obstacles to the practical implementation of this process. It is substantiated that with each passing day of the war, the environmental situation in Ukraine is deteriorating and irreparable damage is being caused to the environment: natural ecosystems are being destroyed, flora and fauna are being destroyed, the atmosphere, hydrosphere and lithosphere are being polluted, and the nature reserve fund is being destroyed. This makes it impossible to properly implement the mechanism for implementing the European model of environmental impact assessment, which is regulated by law.

Keywords: environmental impact assessment, environmental management, environmental governance

Постановка проблеми. Будь-яка діяльність яка призводить до забруднення довкілля та супроводжується негативним впливом на здоров'я населення підлягає обов'язковому здійсненню процедури оцінки впливу на довкілля. За результатами проходження всіх етапів даної процедури, суб'єкт господарювання, який розпочав дану процедуру, отримає висновок з оцінки впливу на довкілля, у якому визначені обов'язкові до виконання екологічні умови, дотримання яких дозволяє розпочати будівництво і експлуатацію підприємства.

Обравши вектор європейської інтеграції та підписавши угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна взяла на себе зобов'язання щодо запровадження європейських механізмів охорони довкілля. Значні зусилля на шляху євроінтеграції української екологічної політики були зосереджені на

впровадженні європейської моделі оцінки впливу на довкілля. Важливою подією, на даному шляху, стало прийняття Верховною Радою України ключового нормативного документу – довгоочікуваного Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» (23 травня 2017 року), який став практичним рушієм реформ екологічної політики в Україні та дороговказом до реалізації європейської моделі оцінки впливу на довкілля в нашій державі.

Цей Закон дозволив відмовитися від радянської моделі оцінки впливу планованої діяльності на довкілля – державної екологічної експертизи та запровадити в Україні апробований багатолітнім досвідом європейський механізм, який враховує екологічно виважені міркування під час прийняття таких важливих рішень, як впровадження планових дій, що можуть мати вплив на довкілля. Цим Законом перенесено в національну правову площину стандарти європейської моделі оцінки впливу на довкілля, що закріплені в Директиві 2011/92/ЄС Європейського парламенту та Ради про оцінку впливу окремих державних і приватних проєктів на навколишнє середовище (зі змінами 2014 року).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Європейська модель процедури оцінки впливу на довкілля є новим механізмом охорони довкілля для України, Тому особливої актуальності набуває вивчення слабких сторін на шляху практичної реалізації механізмів здійснення процедури оцінки впливу на довкілля. Для подолання суперечностей та неузгодженостей, що виникають на різних етапах реалізації процедури здійснення оцінки впливу на довкілля, ряд авторів присвятили свої наукові праці, а саме: Н. Р. Кобецька, Н. Р. Малишева, В.А. Сидор, І. І. Каракаш, А. П. Гетьман, В. В. Костицький, М. В. Краснова, Г. І. Балюк, В. Л. Мунтян, Ю.Л. Коваленко, Ю. С. Шемшученко, Л.М. Костюшин та ін.

Порядок проведення процедури оцінки впливу на довкілля врегульований такими нормативно-правовими актами:

- Закон України Про охорону навколишнього природного середовища, 1991 р.;
- Закон України Про оцінку впливу на довкілля, 2017 р.;
- Постанова Кабінету Міністрів України Про Порядок передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля. Порядок ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля від 13 грудня 2017 р. № 1026;
- Постанова Кабінету Міністрів України Критерії визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля від 13 грудня 2017 р. № 1010;
- Постанова Кабінету Міністрів України Порядок проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля від 13 грудня 2017 р. № 989.

Мета статті – аналіз практичних проблем на шляху реалізації процесу оцінки впливу на довкілля в Україні.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі Законом, оцінка впливу на довкілля є процедурним інструментом, який застосовується під час ухвалення

рішень щодо провадження планової діяльності з урахуванням екологічних умов, що обумовлюють вплив планованих дій на стан довкілля та здоров'я населення. За рахунок реалізації даної процедури в Україні стає можливим ухвалення екологічно виважених, правильних рішень та дій, що дозволяють реалізувати заходи із зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, з урахуванням взаємопов'язаних соціально-економічних, культурних впливи та впливів на здоров'я населення.

Зміст процедури оцінки впливу на довкілля передбачає:

- підготовку суб'єктом господарювання звіту з оцінки впливу на довкілля;
- проведення громадського обговорення та громадських слухань;
- аналіз уповноваженим органом інформації, наданої у звіті з оцінки впливу на довкілля, отриманої від громадськості під час громадського обговорення та у разі необхідності, під час здійснення процедури оцінки транскордонного впливу;
- надання уповноваженим органом висновку з оцінки впливу на довкілля;
- врахування висновку з оцінки впливу на довкілля у рішенні про провадження планованої діяльності.

Оцінка впливу на довкілля здійснюється з урахуванням:

- вимог законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища;
- стану довкілля території на якій планується провадження планованої діяльності;
- екологічної ємності території на якій планується провадження планованої діяльності;
- видів синергетичного впливу шкідливих чинників на довкілля;
- перспектив соціально-економічного розвитку території;
- прогнозування екологічних ризиків.

Для успішної реалізації всіх етапів передбачених процедурою оцінки впливу на довкілля необхідно здійснити детальний опис планованої діяльності, що включає аналіз ймовірної планової діяльності, етапів і заходів, а також дає чітке уявлення про те, як провадження планованої діяльності потенційно спроможне зумовити прояви тих чи інших впливів на довкілля та небажаних їх наслідків на здоров'я населення.

Опис планованої діяльності відображається в Звіті з оцінки впливу на довкілля та включає в себе такі елементи:

- опис місця провадження;
- цілі планованої діяльності;
- опис фаз, характеристик діяльності та потреб у використанні земельних ділянок;
- особливості провадження планованої діяльності;
- оцінка за видами та кількістю очікуваних викидів, скидів, відходів щодо забруднення водного середовища, ґрунтового покриву та надр;

- оцінка за рівнем фізичного забруднення, що виникає на етапі виконання підготовчих і будівельних робіт та провадження планованої діяльності.

Ще одним важливим елементом, що відображається, як обов'язкова складова, Звіту з оцінки впливу на довкілля, на який варто звернути увагу є опис виправданих альтернатив планової діяльності.

Розробка альтернатив проекту представляє собою процес, що спрямований на пошук іншого варіанту реалізації планованої діяльності, який сприятиме зменшенню ризиків та буде максимально оптимальним з позиції поєднання економічних, екологічних та соціальних переваг.

Опис виправданих альтернатив планованої діяльності відображає опис основних причин обрання запропонованих ймовірних варіантів з урахуванням екологічних наслідків для довкілля та здоров'я населення і є обов'язковим у випадку надмірних ризиків для складових довкілля.

У Звіті з оцінки впливу на довкілля наводиться аналіз, як правило, не менше трьох, логічно-обґрунтованих альтернатив планової діяльності на основі «зважених» економічних, соціально-екологічних оцінок кожної з них. В тому числі, Законом не виключений так званий «нульовий варіант», що передбачає повну відмову від планованої діяльності. До прикладу, у випадку будівництва аеродромів виділяються ризики деградацій природних екосистем за рахунок надмірного акустичного забруднення, хімічного забруднення атмосфери, гідросфери та літосфери, втрат ресурсного потенціалу природно-територіальних комплексів (сільськогосподарських, лісогосподарських), ризики втрати видового біорізноманіття серед тварин та рослин.

До можливих альтернативи можна віднести:

- види діяльності для реалізації запланованої мети;
- способи реалізації запланованої мети;
- типи обладнання, устаткування та матеріалів, що застосовуються в ході планованої діяльності для досягнення запланованої мети;
- територіальні умови;
- варіанти технологічних рішень.

За рахунок ведення повномасштабних військових дій на території нашої країни, запропонований на законодавчому рівні механізм реалізації європейської моделі оцінки впливу на довкілля, зазнав складності у практичній його реалізації. В умовах війни на державному рівні, пріоритетним є гарантування територіальної недоторканості територій, а не гарантуванням екологічно-безпечного середовища проживання своїм громадянам та їх оточенню. Проте, з кожним днем війни погіршується екологічна ситуація в Україні та завдається непоправна шкода навколишньому природному середовищу: руйнуються природні екосистеми, знищується рослинний і тваринний світ, забруднюється атмосфера, гідросфера та літосфера, руйнується природно-заповідний фонд.

Для забезпечення державної безпеки нашої країни 01.08.2023 року були внесені зміни та доповнення до Постанови Кабінету Міністрів України Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає

оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля (№ 1010 від 13.12.2017 року), згідно з якими встановлюються критерії визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля. А саме, оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність для об'єктів першої та другої категорії, у разі, коли вона спрямована виключно на забезпечення оборони та енергетичної безпеки держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, наслідків військової агресії Російської Федерації проти України. До цього переліку належать такі види діяльності:

- будівництва об'єктів військового та оборонного призначення, які використовуються виключно для забезпечення оборони держави та на які поширюються вимоги законодавства про державну таємницю;

- будівництва повітряних ліній електропередачі напругою 220 кВ і більше та підстанцій напругою 330 кВ і більше у період воєнного стану, а також розміщення у період воєнного стану мобільних генеруючих /газотурбінних установок та пов'язаних з ними газових та електричних мереж, вузлів обліку, іншого пов'язаного обладнання в межах земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти газотранспортної системи;

- відновлення окремих конструкцій будівель і споруд з метою ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та відновлення функціонування об'єктів, призначених для забезпечення життєдіяльності населення, без зміни їх геометричних розмірів;

- відновлення з метою досягнення експлуатаційно придатного стану пошкоджених або зруйнованих внаслідок військової агресії Росії проти України та бойових дій об'єктів, призначених для життєдіяльності населення (об'єктів, що забезпечують: газопостачання; постачання електричної енергії; транспортування та постачання теплової енергії; централізоване водопостачання; централізоване водовідведення), шляхом їх поточного або капітального ремонту, реконструкції (без підвищення класу наслідків відповідальності об'єкта та у межах раніше відведених земельних ділянок, без зміни геометричних розмірів об'єкта);

- відновлення об'єктів, автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення, що мають чотири чи більше смуги руху, або реконструкція та/або розширення наявних смуг руху до чотирьох і більше, за умови їхньої безперервної протяжності 10 км і більше; автомобільних доріг першої категорії; магістральних залізничних ліній загального користування; гідротехнічних споруд морських та річкових портів, які можуть приймати судна тоннажністю понад 1350 т.; глибоководних суднових ходів, у тому числі у природних руслах річок, спеціальних каналів на суходолі та у мілководних морських акваторіях, придатних для проходження суден тоннажністю понад 1350 т. та інших залізничних колій і споруд, що пошкоджені або зруйновані внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України з початку та у період дії правового режиму воєнного стану, шляхом проведення робіт з нового будівництва зруйнованих та реконструкції, капітального ремонту

пошкоджених об'єктів та споруд без підвищення класу наслідків об'єктів будівництва;

- виробництво боєприпасів до безпілотних систем та бойових частин безпілотних систем.

Висновки. В умовах ведення активних бойових дій на території України вкрай складно ефективно впроваджувати заходи щодо раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища. Реалізація європейської моделі оцінки впливу на довкілля, яка б сприяла запровадженню європейських механізмів охорони навколишнього середовища та прискорила б євроінтеграцію України на шляху до Європейського Союзу вкрай ускладнена. Оскільки, в умовах війни для держави першим пріоритетом є не дотримання превентивних заходів охорони довкілля, а забезпечення оборони та енергетичної безпеки держави, ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, що виникли в наслідок військової агресії Російської Федерації проти України.

Література:

1. Мельник О.С. Оцінка впливу на довкілля: впровадження природоохоронних практик: навч. посіб. / О.С. Мельник. Суми: СНАУ, 2021. 152 с.

2. Підготовка звіту з оцінки впливу на довкілля при будівництві автодоріг: методичний посібник. / Зуб Л.М., Костюшин В.А., Хрутьба В.О., Левіна Г.М. Київ: Знання. 2019. 108 с.

3. Алексеева Є.А. Оцінка впливу на довкілля: можливості для громадськості / Є.А. Алексеева. Львів: «Манускрипт», 2017. 36 с.

4. Маджд С.М. Оцінка впливу на довкілля: війна триває, проблеми загострюються // С.М. Маджд / «Сучасні проблеми біологія, екології та хімії»: VII Міжнарод. наук.-практич. конф., 25-27 квітня 2024 р.: тези доп. Запоріжжя.: 2024 С. 231-233.

5. Бондар О.І. Екологічні виклики щодо європейської інтеграції України // О.І. Бондар, С.М. Маджд, С.І. Чернов, О.М. Коваль / «Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України»: Міжнарод. наук.-практич. конф., 21.04.2023 р.: тези доп. Харків: 2023 С. 254–256.

6. Маджд С.М. Європейські тенденції формування політики запобігання зміні клімату // С.М. Маджд, О. В. Тогачинська / «Кліматичні зміни та сільське господарство. Виклики для аграрної науки та освіти»: VII Міжнарод. наук.-практич. конф., 27 березня 2024 р.: тези доп. К.: 2024. С. 113-115.

References:

1. Melnyk O.S. (2021). *Otsinka vplyby na dovkillia: vprovadzennia pryrodookhoronnykh praktyk* [Environmental impact assessment: implementation of environmental practices and EU]. Sumy. SNAU [in Ukrainian].

2. Zub L.M., Kostyushyn V.A., Khrutba V.O., Levina G.M. (2019). *Pidgotovka zvituv otsinky vplyby na dovkillia pry budivnytstvi dorog* [Preparation of an environmental impact assessment report for road construction]. Kyiv. Znannia. [in Ukrainian].

3. Alekseeva E.A.(2017). *Otsinka bplyby na dovkillia: mozhlyvosti dlia gromadskosti* [Environmental impact assessment: opportunities for the public]. Lviv. Manuscript [in Ukrainian].

4. Madzhd S.M. (2024). *Otsinka vplyby na dovkillia: viyna tryvaie problem zagostriiutsia* [Environmental Impact Assessment: the war continues, the problems are getting worse]. VII Miznarodna naukovopraktychna konferentsiia «Suchasni problem biologii, ekologii ta khimii» -

The Seven International Scientific and Practical Conference «Modern Problems of Biology, Ecology and Chemistry». (P. 231-233). Zaporizhzhia. [in Ukrainian].

5. Bondar O.I., Madzhd S.M., Chernov S.I., Koval O.M. (2023). *Ekologichni vyklyky chodo ievropeiskos integracii Ukrainy [Environmental challenges to Ukraine's European integration]. Miznarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Konstytutciine pravo YeS v aspekti ievropeiskos integracii Ukrainy» - The International Scientific and Practical Conference «EU Constitutional Law in the Aspect of Ukraine's European Integration»* (P. 254-256). Kharkiv. [in Ukrainian].

6. Madzhd S.M., Togachinska O.V. (2024). *Yevropeyski tendentsii formuvannia polityka zapobigannia zmini klimatu [European trends in the formation of climate change mitigation policy]. VII Miznarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Klimatychni zminy ta silske gospodarstvo. Vyklyky dlia agrarnoi nauki ta osvity» - The Seven International Scientific and Practical Conference «Climate Change and Agriculture. Challenges for agricultural science and education».* (P. 113-115). Kyiv. [in Ukrainian].